

BISERICA și ȘCOLA.

Foiă bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl v. a.

Correspondențele se se adreseze Redacțiunei

„BISERICA și ȘCOLA.“

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECESANĂ în ARAD.

Nr. 367/1894.

„Essaminele de calificațiune învățătorască vor avé loc cu începere din 15/27 Febr. a. c. 8 óre **diminéta**, în carea și va fi cel scripturistic, érá în șilele urmátóre cele verbali și din practică în sala mare a institutului pedagogic. — Candidații au să se presente cu estras de botez, testimoniá despre absolvarea cursului pepagovic și atestat despre pracsa învățătorască inplinită, ér documente au a-le însinua aici cu 5 șile înainte de terminul ficsat pentru depunerea esamenului.

Arad, 24 Ianuaru 1894.

Consistoriu Aradului.

Pentru învățământul religiunii.

Este natural, că cu cât este timpul, prin carele trecem, mai nefavorabil dezvoltării religioșe și traiului creștinesc al poporului, cu atât trebuie să se ocupe mai mult biserica de a afla metódu cel mai nimerit pentru propunerea religiunii. Ținénd cont de acéstă urgentă trebuință a poporului vom înregistra în cele ce urméză principiile metodice dezvoltate de sfântul Augustin în cartea sa: „de catechizandis rudibus.“

Acéstă carte o-a scris sfântul Augustin cam pre la anul 400 d. Chr. ca respuns la o întrebare pre carea i-o adresase diaconul Deogratias, carele era un catechet renumit în Cartago; și este împărțită în doué părți, una teoretică și alta practică.

În acéstă carte sf. Augustin cere, ca catechetul să posédă multe cunoscințe teologice și daru vorbirii; și mai pre sus de acéstă să fiá însuflețit de credință neclătită și de o iubire nemărginită față de

Dumneșeu. Prin narațiunea evenimentelor din desco-perirea dumneșească catechetul să se siléscă a preda și a aréta elevilor în un mod viu și într'un ton demn de materia, pre carea o tractéză, iubirea cea nemărginită a lui Dumneșeu față de neamul ome-nesc, — cu scopul ca să producă în elev temerea și iubirea față de Dumneșeu. Ca ideia conducétóriá în narațiunea evenimentelor biblice enuncia Augustin urmátóriu principiu și anume: „istoriscesc tóte ast-feliu, ca audirea celor istorisite să conducă pre elev la credință, credința la speranță, ér speranța la iubire.“ Metóda de propunere să fiá cea acroamatică, ér după istorisire catechetul pentru a face ca cele istorisite să pėtrundă la inima elevului, să-se foloséscă de forma dialogică, arétând catechetul la fie-care eveni-ment biblic, pre care il istoriscesc elevilor consecin-țele bune și rele, — după modul, în carele omul s'a supus, seau nu voinței lui Dumneșeu. Fie-care isto-risire să formeze un întreg. Idealul, de carele tre-bue să fiá inspirat catechetul în propunerea religiunii este: iubirea cea nemărginită a lui Dumneșeu, manifestată prin timiterea Fiului Sėu, a Domnului și Mántuitorului Christos, în lume.

Despre acéstă iubire scrie sfântul Augustin în capitlu al patrălea al cărții suscitade urmátórele:

„Esistă vre un motiv mai însemnat al venirii Domnului pre pamént decât: spre a-și manifesta iu-birea față de noi și de a-ne întipări adénc în ini-mile nóstre acéstă iubire? Pre când eram încă ini-micițiá între noi ómenii și între Dumneșeu, a murit Mántuitorul Christos pentru noi, numai ca să-ne aréte, că scopul final al poruncilor lui Dum-neșeu și deplina plinire a legii consiste în iubire, ca astfelu să-ne inspirăm și noi a-ne iubi unul pre

altul, și să fim în stare a-ne jertfi chiar și viața pentru frații noștri, precum și-a dat însuși viața pentru păcatele noastre, și ca răsplată pentru această nemărginită iubire să-l iubim și noi. De altcum este fapt, carele se observă și în viața de toate zilele, că stăpânul în aceeași măsură iubesc pre ai săi, în carea observă, ca acestia îl iubesc pre dânsul. După ce însă iubirii nu i-se împotrivesce nimic mai mult, decât pisma, ér mama pismei este deșertăciunea omenescă: astfeliu Mantuitorul Christos, Dumneșeu-omul este idealul iubirei lui Dumneșeu față de noi și în același timp modelul smereniei, pre carea datori suntem a-ni o însuși noi ómenii.“

După acésta ȳice sfântul Augustin catechetului: „acéstă dumneșeiescă iubire să-ți o faci de problemă supremă a vieții, și în fie-care cuvânt al tēu să-se vadă acéstă iubire. Armat cu acéstă iubire să predai învățământul religiunii astfeliu, ca printrēnsul să conduci pre elev la credință, prin credință la speranță, ér prin speranță la iubire.“

* * *

Învățământul religiunii în școla poporală avēnd de scop a produce în elev credința în Dumneșeu după doctrina creștinismului, și plăcerea de a viețui în legătură cu Dumneșeu prin biserică și perceptele ei, — trebuie să se estindă în materiă în patru direcțiuni și anume: a) să-ne înfașezeze pre Dumneșeu și îndurarea lui cea nemărginită față de neamul omenesc, manifestată cu deosebire prin descoperirea dumneșeiescă, prin sfânta scriptură și prin sfânta tradițiune; b) să arēte și să întipăreșca adēnc în inima elevilor necesitatea omului de a viețui în comuniune cu Dumneșeu, și să vadă cum acéstă necesitate se constată în viața popórelor în decursul veacurilor prin desvoltarea istorică a bisericii Domnului; c) să cunóscă, să vadă, și să sēmtă, că perceptele dogmatice și morale sunt unicul îndreptariu sigur al vieții pre toate terenele și între toate împrejurările; și d) în fine să cunóscă, să vadă, și să sēmtă puterea și sântēnia cultului dumneșeiesc și a sfințelor așeșaminte bisericesci.

Este un op greu acesta în sarcina catechetului. Și catechetul își va poté implini cu sfințeniă acéstă misiune numai studiând neîntrerupt cuvântul lui Dumneșeu, și inspirându-se de iubire cătră Dânsul și cătră neamul omenesc: astfeliu ca prin acest studiu să afe, și să-și însușeșcă metoda cel mai nimerit de propunere, și răbdarea îndelungă, carea este de

lipsă învățatoriului în genere, și în cea mai mare măsură catechetului.

Cu privire la greutățile, pre cari le întâmpină catechetul în învățământul religiunii sfântul Augustin constată următoarele, și anume: a) adesea ne suptărăm, cēnd vedem, că elevii nu ne urmăresc cu destulă atēnțiune, și din acest motiv credem, că ostēnela noastră este zadarnică; și b) sufletul omenesc are tendința de a-se înalța în mod nentrerupt la cunoșcerea adevărului, și în propunerile noastre trebuind noi să repețim de atâtea ori lucruri și idei cunoscute, — acéstă împrejurare ne displace, și perdem din vioiciunea și bucuria, de carea trebuie să fim inspirați la propunerea adevărilor sublime ale religiunii.

Cu privire la greutatea primă sfântul Augustin recomēnda ca remediul catechetului a-se scobóri din sublimitatea ideilor, de cari este preocupat la starea, în carea se află elevii, tocma așa precum Mantuitorul Christos s'a coborit din înălțimea Ceriului și în josindu-se pre sine a luat chipul omului, s'a făcut mic pentru cei mici, ca pre cei mici să-i câștigate pentru sine“ (I. Cor. 9, 22). „Dacă ne înălțăm cu mintea, ne înălțăm lui Dumneșeu, ér dacă ne smerim, ne smerim pentru voi, — pentru că dragostea Lui ne silesce, ca să ne aducem aminte, că Unul a murit pentru toți.“ (2. Cor. 5. 13. 14). „Pentru că, continuă Augustin, dacă spiritul nostru înseteză, și ținteseze a pătrunde în cel mai înalt sanctuarium al adevărului: atunci trebuie să-ne bucurăm, vędēnd, cum se desvóltă în aceia, la cari ne-am scoborit, iubirea de a îngriji de mântuirea sufletului lor; ér acéstă împrejurare trebuie să-ne întăreșcă cu atât mai vęrtos de a pătrunde în tainele cele ascunse ale lui Dumneșeu.“ Tot în acest sens scrie sfântul Augustin și în cartea sa despre: „învățătura creștina,“ în carea ȳice că spre a produce în inimile ascultătorilor efectul dorit învățăturile noastre, să-nu punem pondul pre cuvinte alese, ci ideia conducătoare în privința limbii, în carea îmbrăcăm ideile noastre, se ținem cont, ca să fim pre deplin înțeleși de ascultători.

Cu privire la a doua greutate scrie sf. Augustin următoarele: „Dacă ni-se uręșce, să repețim lucruri nouē cunoscute, însă acomodate și necesare pentru elevi: atunci să-ne inspirăm de iubirea tatălui și a mamei, și armați cu acéstă părinteșcă iubire să împreunăm inima noastră cu inima lor, și apoi lucrurile cunoscute ne vor apăre érašii nouē. Pentru că mișcarea unei inimi, carea sēnte pentru altul, este atât de puternică, în-

cât mișcând noi inimile elevilor prin învățăturile noastre, noi ne sîntim întru ei, și ei întru noi.“

„Noi ne bucurăm, când putem arăta altora orașe seau regiuni frumoase, cari asupra noastră nu mai fac nici o impresiune, din cauză că le cunoșcem. Și ne bucurăm din cauză, că placerea ce o fac asupra altora, revarsă și asupra noastră bucuria, și mai cu sîmă din motivul, că vîdînd lucrurile sîvîșite de mînă omenescă, ne înălțăm cu spiritul, ca să cunoșcem puterea de artă a măiestrului, ca cu atît mai vîrtos să-ne înălțăm la adorațiunea și marimea Creatorului, scopul final și cel mai mare al iubirii noastre. Cu cât mai mare trebuie să-ne fiă prin urmare bucuria, când vedem în jurul nostru omeni, cari au venit aici, ca să cunoască pre acest Dumnezeu, scopul suprem, pre carele îl urmărim prin învățămîntul religiunii? Ceea ce este nou pentru elevi devine nou și pentru noi, și în propunere ne înnoim prin atențiunea ascultătorilor. Sîmțim totdeauna în propunere bucuria trebuinciosă, când cugetăm, că pre omenii, cari vin la noi, prin credința în Dumnezeu îi-scăpăm de rătăcire și de mîrte.“

* * *

Purcedînd din aceste sublime principii ale sfîntului Augustin, referitoare la învățămîntul religiunii, constatăm de nou faptul, că în învățămîntul religiunii, greutatea cea mare nu consistă întru a preda și a face pre elev capace a cunoșce principiile religiunii, ci întru a-i mișca mintea și inima, și a-l face capace de a-se înspera de virtuțile creștine: credința, speranța și dragostea evanghelică.

Mici neînțelegeri, dintre omeni și omeni, au existat în trecut, și pôte că mai există și astăzi pre alocuria între cei chemați a propune și a preda religiunea generațiunilor viitoare.

Nu voim să discutăm, dacă aceste mici nețelegeri au avut în trecut vre o îndreptățire. Astăzi însă în lumea, în carea trăim și în fața spiritului celui atît de dușmănos religiunii și bisericii nici un fel de vanitate și nici nu fel de slăbiciune omenescă la nici unul dintre noi, cari avem rolă și chemare în biserică și școlă, nu se mai pôte prin nimic justifica.

Noi cei de astăzi, cu toții, mic și mare, suntem puși la grea probă. Luptăm cu necazurile moștenite din un trecut de tristă aducere aminte; și în același timp suntem puși în fața unui viitoriu pre carele dacă nu-l vom crea grabnic și pre o basă, carea să

aibă destulă trăinicia, — putem să fim espuși la cele mai mari primejdii. Și dorim, și lucrăm neapărat cu toții, ca Dumnezeu să-ne ferescă de aceste primejdii. În știință să-ne fiă însă, că lucrarea, și stăruința noastră numai așa va pôte să fiă rodnică, — dacă în nimic din ceea ce facem, nu se va pôte sîmți nimic din ceea ce numim desertăciune și slăbiciune omenescă. A trecut timpul de glumă, și trăim într'un timp din cele mai grele și mai serioase. Repețim, suntem puși la grea probă. Și mîngăierea noastră în aceste grele timpuri este numai una: credința neclătită în puterea de viață a dumnezeiescilor învățături și principii ale sfîntei biserici.

Minuni au făcut aceste dumnezeiesci învățături și principii în decursul veacurilor. Minuni vor face și în sînul poporului nostru, dacă întru propagarea lor poporului și întru creșterea tinerimii în spiritul lor, — vom fi inspirați de adevărată iubire evanghelică.

Idea fundamentală, carea reiese, și rezultă din istoria trecutului nostru este, că: una și nedespărțită este istoria vieții și dezvoltării poporului român cu istoria bisericii și ierarhiei sale naționale.

Purcedînd din această fundamentală idee omul, carele lucrăză la noi la întărirea bisericii și la ridicarea și alimentarea sîmțului de pietate creștinescă, lucrăză tot de odată la întărirea și ridicarea vieții noastre naționale. Popóarele se ridică prin creșcere și cu deosebire prin creșterea adevărat religioasă.

Despre cele mai însemnate liturgii ale bisericii orientale.

de

Dr. Teodor Tarnavschy.

Sub titlul acesta a apărut în tipografia arch. Silvestru Morariu-Andrievicei din Cernăuți un op, asupra căruia ne sîmțim datori a atrage deosebita luare aminte a cetitorilor nostri.

Opul este împărțit în patru părți. În introducere autorul tractăză urmatóarele materii, și anume: înștiințuinea sacrificiului encharistic, numirile acestui sacrificiu, conceptul cuvîntului „liturgiă,“ formulariele liturgice din seclii primi ai bisericii creștine, ritual sfîntei liturgii pre timpul apostolilor, liturgia după Iustin Martirul, liturgia după constituțiunile apostolice, liturgiile scrise ale bisericii orientale.

După această introducere espune autoriul: liturgia sfîntului Iacov, seau liturgia bisericii ierusalim-

mitane, și liturgiile dezvoltate și respective prescurtate din acesta, și anume: liturgia sf. Vasilie cel mare, a sf. Ioan Gură de aur și liturgia celor mai nainte sfințite.

Mai departe: liturgia sf. Marcu, seau liturgia bisericii din Alexandria, și liturgiile dezvoltate dintrênsa: a bisericii coptice și a bisericii abisinice, seau etiopice.

În fine liturgia sfinților Apostoli Adeu și Maris, și cele dezvoltate dintrênsa: liturgia lui Teodor din Mapsveste, liturgia lui Nestoriu și liturgia bisericii malabare.

Caracteristica opului acestuia este, că autorul punându-se pe baza pozitivității bisericii espune întreg materialul pe baza dezvoltării istorice a bisericii, invocând cele mai bune documente istorice, pe cari le posedem în materie liturgică. Faptul acesta dă cărții o adevărată importanță literară. Prin trênsa vorbesc cu cetitorul toți bărbații mari ai bisericii, cari inspirați de sêmțul lor de pietate creștină au dat direcțiune formei esterne a cultului public dumnezeiesc, ca astfel prin studiul trecutului să putem înțelege prezentul, să putem înțelege și pătrunde în spiritul sublim al sfințelor liturgii, cari sunt astăzi în întrebuințare în biserica noastră.

Sfânta liturgiă, sacrificiul necrunt, jertfa cea fără de sânge, este centrul și punctul de culminațiune în cultul public dumnezeiesc. Întrênsa vorbește în mod direct Mântuitorul cu credincioșii, se sacrifică pre sene, și sub forma pâinei și a vinului se dă pre Sene credincioșilor hrană spirituală pentru iertarea păcatelor și pentru dobândirea ajutorului și grației dumnezeiesci de a poté duce o vieță întru Christos și a birui necazurile și ispitele lumii.

Stând lucrul astfel, este natural, că scopul, pentru carele servim sfânta liturgiă, îl vom poté ajunge numai atunci, dacă vom pătrunde în măsură deplină în înțelesul simbolic al sfințelor acțiuni, cari se sêvêrșesc în sfânta liturgiă, dacă vom cunoșce rațiunea lor istorică, și dacă ne vom inspira de divinitatea lor, și respective dacă vom fi pre deplin conșcii, că Domnul însuși este factorul, carele lucrăză prin aceste sfinte acțiuni la înlesnirea și înaintarea mersului credincioșilor spre perfecțiunea creștină.

În tôte aceste trei direcțiuni cartea, de carea vorbim ne face un bun și nimerit servițiu, dând cetitorului cu multă cunoștință de cauză și pe baza isvórelor istorice pozitive tôte deslușirile și explica-

țiuni trebuincioșe pentru a poté înțelege și pătrunde în sfințele și dumnezeiescile liturgii.

Constatând acesta adaogem tot de odată, că prin cartea, de carea vorbim, ténêrea noastră literatură teologică românească a făcut un pas înainte. Cartea este scrisă în mod științific, dar ușor de înțeles, și pörtă timbrul originalității. Este o scriere, în carea vorbesc mulți cu cetitorul, dar o scriere, în carea autorul îmbină nimerit trecutul și istoria trecutului cu trebuințele actuale ale bisericii.

Recomendăm această carte în deosebita atențiune a publicului nostru!

În cele ce urmêză reproducem un capitlu din acest op.

Ritul sântei liturgie pe timpul apostolilor

(*secul. I.*)

Dacă este s. eucharistiă un sacrificiu și dacă a dat Isus Christos poruncă a o sêrba întru amintirea sa, apoi era necesariu, că îndată cu înființarea primei comune creștine să se observe la sêrbarea eucharistei un rit anumit.

Sub rit nu înțelegem aici nemică alta decât acele forme de cult, cari sunt împreunate cu aducerea sacrificiului instituit de Christos și fără cari forme nu e cu putință o sêrbare sântă publică ca a sacrificiului celui necrunt.

Formele aceste sunt parte acțiuni și ceremonie sante, parte rugăciuni, cântări, cetiri, formule de bine-cuvântare, de mărturisire etc.

Originea și-o are ritul liturgiei parte dela Isus și dela apostoli, parte dela urmașii apostolilor, dela proistoșii bisericii prime.

Apostolii au trebuit din capul locului să sêrbeze sânta liturgiă așa, cum a sêrbat-o Isus. Isus însă — precum seim — a plinit acțiunea cea sântă a liturgiei, luând în santele sa'e mâni pânea, ce era pe masă, arêtându-o lui Dumneșeu Tatăl și mulțămindu-i. Deci bine-cuvântând și sântind pânea, a frânt-o și a dat învêțaceilor săi sub chipul pâinii însuși corpul său. Așîșderea luând și pâharul cu vin, a mulțămit lui Dumneșeu Tatăl, și, bine-cuvântând și sântind vinul, a dat învêțaceilor săi — sub chipul vinului însuși sângele său. Acțiunea această pré sântă a închieiat-o apoi Isus cu cântarea psalmilor.

În asemenea mod au trebuit și apostolii să urmeze la sêrbarea sacrificiului eucharistic. Ei trebuiau mai întâiu să aducă pe altariul Domnului elementele sacrificiului celui necrunt, pânea și vinul, apoi mulțămind lui Dumneșeu, să le sântescă prin rugăciuni și bine-cuvântări, sacrificând însuși

trupul și sângele Domnului pentru împăcarea lumii, și în armă frângând chipul pâinii, se se împartășescă cu précuratul trup și sânge al Mântuitorului, închiăiându-le tóte cu o rugăciune de laudă și de mulțămire. Vra se dîcă, sântii apostoli au trebuit la sêrbarea eucharistică se aiba în vedere mai întâi părțile cele fințiale ale liturgiei, adecă: aducerea darurilor, consăcrarea (prefacerea) lor, frângerea pâinii și împartășirea cu corpul și sângele lui Iisus.

Cum-că acțiunea acésta pré sântă nu s'a putut plini într'un mod mut și sec, ne învață — abstrăgând dela exêmplul lui Isus — chiar mintea cea năturală. Érá sânta scriptură dice apriat, că la acțiunea acésta stăruiau apostolii împreună cu toți credincioșii în rugăciuni și în cântări de laudă. Apostolul Paul vorbesce chiar de mai multe felii de rugăciuni, ce se rostiau la liturgiă, când dice în prima și epistolă cătră Timoteiu: „*ca se se facă cereri, rugăciuni, ruge de mijlocire și mulțămiri pentru toți ómeni . . .*” Că aice sunt de înțeles felurite rugăciuni de ale sântei liturgie nu încape îndoielă. Împărțirea acésta a lui Paul nu se póte altfel explica decât numai cu privire la s. liturgiă. Drept-aceea si comentézá fericitul Augustin locul citat, cum urméză: „Eu cred, că sub cuvintele acestea avem să înțelegem aceea-ce se plinesce adeseori de tóte séu mai tótă biserica, că cererile (δέησεις, praecationes) sunt acelea rugăciuni, ce le facem la celebrarea misterielor, înainte de ce începem a bine-cuvênta aceea — ce-i pe masa Domnului; rugăciunile (προσεύχαι, orationes) le dîcem, când se bine-cuvêntă și se sântesce darul și se frânge pentru împartășire . . . . Rugele de mijlocire (ἐντεσύξεις, interpellationes) se fac, când se binecuvêntă poporul . . . În fine, după-ce s'a luat taina, le închiăiă tóte mulțămirea (εὐχαριστία, gratiarum actio), care a recomandat'-o apostolul și în cuvintele aceste ca cea de pe urmă.”

Zăcea mai departe în firea lucrului, că apostolii, cari ca Evrei erau deprinși cu datinele cultului iudaic, și cari au luat dela Isus învățatura, că legea cea vechiă stă în strînsă legătură cu legea cea nouă, se pestreze și în biserica creștină unele datine, ceremonie și formule din sinagogă, împreunându-le cu sêrbarea serviciului dumnezeiesc celui mai principal, cu sânta liturgiă. Se înțeleg de sine, că numai acelea obiceiuri ale cultului iudaic au putut să trecă în biserica creștină și să se îmbine cu sêrbarea eucharistică, cari se potriviau cu sacrificiul cel necrunt și stau în consunânță deplină cu scopul principal al instituțiunii lui. Așa bună-óră cetirile din s. scriptură, rugăciunile comune, cântarea psalmilor și a imnelor de laudă și alte obiceiuri asemenea de ale legii vechie au putut și au trebuit să se pestreze — se înțeleg, într'o formă corêspundetoria spiritului creștinesc — și în biserica cea nouă, cu atâta

mai vêrtos, de-óre-ce partea cea mai mare a membrilor bisericei prime erau jidovi.

Cu desvoltarea și crescerea bisericei și a vieței religióse s'au desvoltat într'una firesce și datinele și ceremoniele cultului creștinesc. Chiămarea păgânilor la creștinism a condiționat órê-și-care schimbare și nobilisare a datinelor existente, și desvoltându-sé spiritul creștinesc din ce în ce mai mult, s'a arêtat érá-și trebuința, de a-l exprima, a-l învioșa și a-l întări cu forme și ceremonie externe noué.

Așa s'a desvoltat pe timpul apostolilor ritul s. liturgii, luând curênd un tip anumit, o rënduielă hotărîtă, care și astăzi încă e comună tuturor liturgiilor creștine.

Care a fost tipul acesta, din care părți a constat liturgia, pe timpul apostolilor? De bună samă din acelea, în cari consună tóte monumintele liturgice, atât ale bisericei orientale cât și occidentale, cu atâta mai vêrtos, de-óre-ce consunanța acésta — cum ne învață istoria — nu-și are originea într'o decisiune a vre-unui sinod ecumenic.

Dacă vom înșira părțile aceste după modul înșirării lor în liturgia nóstră de astăzi și vom lua în privire locurile sântei scripturi, cari fac amintire de liturgia apostolilor, precum și mărturiile scriitorilor bisericesci, apoi vom puté da următoria descriere a liturgiei de pe timpul apostolilor :

Când se adunau în timpurile acelea credincioșii în casele lor de cult spre a sêrba sânta eucharistie, instituită de Isus, începea ei acest serviciu dumnezeesc cu rugăciune. Acésta zăcea chiar în ideea creștinismului, după care ori-ce lucru — deci și acțiunea cea atot-sântă la aducerea sacrificiului noului testament — trebuia să se începă cu rugăciune, cu rădicarea inimei la Domnul, cu implorarea ajutorului de sus.

Cu rugăciunea acésta pregătitoria se împreuna cântarea psalmilor și a imnelor. Cei dintâi au trebuit să trecă în cultul creștin chiar din cauza cuprinsului lor avut și variat. Dară cântarea bisericescă din timpul apostolic nu se putea mărghini numai cât la psalmi. Avea biserica cea nouă să cânte lui Dumneđeu și o „cântare nouă”, să prémărescă ființa lui în trei fețe mai expresiv, să mărturisescă minunile lui mai lámurit, ca în psalmi și în cele-lalte cântări ale vechiului testament. Drept aceea nici n'a întârziat Spiritul sânt a conferi bisericei noului testament între alte daruri și darul cântării de imne.

În imnele acestea — cari le numesce Paul spirituale, spre a li indica originea dela Spiritul sânt, și al căror cuprins general era prémărirea persoanei a dóua a sântei treimi — se rêspecta, ca și în psalmi și în cântările biblice, cele mai adânci simțiminte religióse. Apostolii au documentat deci mare înțelepciune, dacă au rënduit, ca credincioșii în adunările lor: „se vorbescă între sine în psalmi și

laude și imne spirituale, cântând și lăudând în imnele lor Domnului.“

Cum au rânduie apostolii cântarea psalmilor și a imnelor, așa au introdus ei în cultul creștin cetirile din s. scriptură. Cum-că cetirile aceste proveniau în liturgia apostolică, nu încapă îndoielă, erau dără ele întrebunțate acuma în cultul iudaic (fapt. ap. 13, 15.)

Isus însuși își împreuna învățăturile cu cetirea sântei scripturi, și apostolul Paul o recomandă apriat, când îi dice lui Timoteiu: ca să ieie aminte la cetire, la îndemnare, la învățatură.

Dintru început s'au cetit numai cărțile vechiului testament, mai apoi însă și epistolele apostolilor și evangeliile.

Cum-că epistolele apostolilor s'au cetit destul de timpuriu pe la bisericile creștine, ni este dovadă însași s. scriptură. Așa scrie apostolul Paul cătră Tesalonicheni: „Vă jur în Domnul, ca să se cetască această epistolă tuturor sântilor frați;“ érá cătră Coloseni dice: „Și când se va ceti această epistolă de cătră voi, faceți, ca să se cetască și în biserica Laodicenilor, și ca voi să cetiți cea din Laodicea.“ Deși apostolul Paul nu dice aice apriat, că cetirea epistolelor lui are să se facă pe timpul sântei liturgie, totuși putem presupune, că ea a fost rezervată pentru timpul acela, de-ore-ce alte adunări publice în biserică, afară de cele pentru luatul sântei eucharistie, nu ni sunt cunoscute din timpurile acelea.

Dacă s'au cetit epistolele apostolilor în biserică primă, apoi s'ar fi cetit — chiar din cauza cuprinsului celui important — și sânta evangeliă. De evangelia sântului Marcu vorbește Euseviu apriat, că fiind ea întărită de cătră s. Petru, se cetia pe la bisericile creștine.

Cu cetirea sântei scripturi îmbinau acum apostolii o învățatură gurală séu predica. Așa cetim în s. scriptură, ca Paul și-a prelungit cuvântul în Troada până la miezul nopții.

Frumos scrie de acesta parte pregătitoria a liturgiei apostolice Ioan Gură-de-aur, când dice: „Recegetă, ce făceau apostolii, când luau cinele acele sante (adecă eucharistia)? Óre nu se deda rugăciunilor și cântărilor? Nu priveghiării sante? Nu învățaturii celei lungi și pline de multă înțelepciune . . . ?“

Înainte rugăciunii de mulțămire, cu care — după exêmplul lui Isus — se începea însași plinirea sacrificiului celui necrunt, se sërba din partea apostolilor și așa numita „κοινωνία“ séu comuniune, care, dacă luăm în privire locul din Fapt. ap. 2, 42, urma după „învățatura apostolilor“ séu după predică. Sub ea avem să înțelegem mai ales cina cea comună, care s'a introdus în amintirea cinei celei de taină și care de timpuriu și-a luat numele „ἀγάπη“

Fiind cina acesta menită pentru toți creștinii, érá mai ales pentru cei sëraci, înfățișează ea într'un mod frumos κοινωνία séu comuniunea credincioșilor. Ceea-ce aduceau avuții, se punea pe masă de gustare tuturor. La ocaziunea acesta trebuiau diaconii Ierusalimului să-și împlinescă consciincios chiâmarea, servind meselor.

Cum-că agapele séu ospetele de amóre — cel puțin la început — își aveau locul séu, deși póte nu imediat după predică, dară totuși înainte acțiunii atot-sante a sacrificiului celui necrunt, nu încapă îndoielă. Acesta o indică, pe lângă analogia cu cina cea de pe urmă a Domnului, și locul I. Cor. 11, 21. Mai târziu însă și anume în urma unor întemplări, ca cele din Corint, urmară agapele — se pare că încă pe timpul apostolilor — după plinirea sacrificiului și anume în regulă după finea întregului șervit dumnezeiesc. Drept aceea erau ele numai la început — nu însă și mai târziu — împreunate cu sërbara eucharistică.

Am đis mai sus, că sub κοινωνία are să se înțelegă mai ales cina cea comună. Afară de aceea mai avem însă să înțelegem și acelea obiceiuri și datine sante, cari însoțiau cina și cari au rămas la sërbara eucharistică, și după ce s'au despărțit agapele de sërbara acesta.

Necunoscând noi obiceiurile acestea din s. scriptură, trebue să le căutăm în mărturiile mai târzie. După predică urmară însă în liturgia secului II. — în care lipsiau acum ospetele de amóre, sërbandu-sé separat după finea liturgiei — rugăciunea cea comună, sărutarea păcii și aducerea darurilor. Stând acțiunile aceste în acord cu sërbara cinei celei comune, manifestând destul de clar și κοινωνία credincioșilor și aflându-se despre ele unele îndegetări chiar în s. scriptură, credem, că nu ne abatem dela adevăr, dacă afirmăm, că ele sunt de origine apostolică și că deci sub „κοινωνία“ în Fapt. ap. 2, 42 sunt de înțeles nu numai cina cea comună, ci și aceste trei acțiuni, cari însoțiau cina.

Cum-că o rugăciune comună — comună în acel înțeles, că se rostia de toți și anume pentru toți — érá întrebunțată în adunările credincioșilor de pe timpul apostolilor, ni e dovadă locul I. Tim. 2, 23. Aici îndemnă apostolul pe credincioși, ca să facă rugăciuni „pentru toți ómenii, pentru regi și pentru toți, cari sunt în putere, ca să petrecem viétă lină și cu rëpaus, în totă pietatea și onestitatea. Căci acesta este bine și primit înainte lui Dumneđeu, Mântuitorului nostru, carele voiesce, ca toți ómenii să se mântuiescă și să vină la cunoscința adevărului.“

Cum-că și sărutarea sântă érá o parte a liturgiei apostolice, se póte presupune cu tot dreptul. Din multe locuri ale s. scripturi se face vederat, că obiceiul sărutării érá în us general la credincioșii timpului prim. Înfașisând sărutarea acesta

dragostea frățească a credincioșilor într'o-l'altă, și fiind ea un semn vederat al coioniei seau comuniunii creștine, caracterul ei religios este prea evident. Drept aceea nici nu puté lipsi acolo, unde se manifestá mai cu samă dragostea și comuniunea acésta, adecă la sêrbarea eucharistică.

Ce se atinge în fine de a d u c e r e a (jertfirea) darurilor, ne putem convinge acuma din epistolele lui Paul și din apologia II. a lui Iustin Martirul, că credincioșii chiar de pe timpurile apostolilor aduceau la sêrbarea sântelor misterie darurile sale sub nume de jertfă. La început și cât timp erau agapele împreunate cu sêrbarea eucharistică, consta darurile acestea nu numai din pâne și vin, ci și din alte alimente.

Sêrbându-se mai târziu agapele separat, se aduceau pe altariul Domnului numai elementele eucharistice. Acestea elemente jertfite din partea credincioșilor se predá înaintea rugăciunii de mulțămire preotului liturgisitoriu și acesta le depunea pe altariul Domnului, unde avé să plinescă sacrificiul cel necrunt.

După părțile sus enunțate ale coioniei, după cina dragostii, după rugăciunea comună, după sârutare și aducerea darurilor, urma însa-și plinirea sacrificiului celui necrunt. Acțiunea acésta prea sântă se numesce în s. scriptura „frângerea pâinii.“ Ea se începea, după exemplul lui Isus Christos, cu rugăciunea de mulțămire seau cu eucharistiă. Cum-că o rugăciune de mulțămire provenia la servițiul dumnezeiesc apostolic, ni este dovadă s. scriptură. Apostolul Paul vorbește clar de o eucharistiă, ce era îmbinată cu bine-cuvântare și care la adunările creștinilor se propunea de unul și se închiăia din partea poporului cu „Amin.“

După eucharistiă se făcea prin rugăciune și bine-cuvântare (εὐλογούμεν) consăcrarea elementelor eucharistice, adecă prefacerea lor în corpul și sângele lui Isus, rostindu-se mai înainte și cuvintele, cu cari a înstituit Mântuitorul sacrificiul cel necrunt. După consăcrarea elementelor, frângându-se mai întâi chipul pâinii (τὸν ἄρτον, ὃν κλάμεν) — prin care frângere se simbolisa mórtea lui Isus, — urmară érá-și rugăciuni. O parte a acestora făceau pomenirile și „Tatăl nostru.“ Pomenirile se făceau pentru cei vii și pentru cei morți. Cum-că pentru acestia din urmă se făcea în liturgia apostolică pomenirea, ni indică încât-vá însa-și sânta scriptură.

Așa le recomândă credincioșilor apostolul Paul, ca ei să-și aducă aminte de conducătorii lor rēpăusați, cari li au vestit cuvântul lui Dumneđeu. Érá apostolul Ioan dice în apocalipsă, că „a vėđut sufletele celor uciși pentru cuvântul lui Dumneđeu sub altariu, vra să dică, ne dá de cunoscut, că chiar pe timpul lui se făceau pe altariul Domnului rugăciuni pentru sufletele martirilor. Pe lângă indegetările acestea din

s. scriptură avem mărturie clare de pomenirea morților în liturgia apostolică la s. părinți. Așa dice Ioan Chrisostom: „Nu fără temeiu s'a rōnduit de cătră apostoli a face la liturgiă pomenire pentru cei rēpăusați.

Afară de pomenirile celor vii și celor morți se rostia în liturgia apostolică și rugăciunea domnăscă. Exprimând rugăciunea acésta uniunea credincioșilor cu Dumneđeu și într'o-l'altă și fiind însu-și Isus Christos autoriul ei, n'a potut să lipsescă ea acolo, unde se manifestéază mai ales uniunea acésta, unde e Isus Christos real present, adecă la s. eucharistiă. Cum-că rugăciunea domnăscă se rostiá pe timpul apostolilor la sêrbarea eucharistică, nu ne mărturiscesc s. scriptură, pentru aceea avem însă mărturie în privința acésta din partea părinților bisericesci.

Acțiunea cea sântă se încheia cu împărtășire, după care urma încă o rugăciune finală.

Atâta de liturgia timpului apostolic. Acuma ni mai rămâne a aduce mărturie istorice referitive la liturgia secolului II, III și a jumătății prime a secolului IV, spre a înlocui cu ele formularile liturgice, cari ne lipsesc din secolele acelea.

D I V E R S E.

* *Locomotive electrice.* — „Le Temps“ află, că experiențele, ce se fac pe linia de vest cu locomotive electrice n'au dat încă nici un rezultat definitiv, din cauză că e fôrte greu de a se obține în același timp o mare forță și o mare iuțelă. Dér, afară de aceste esperiențe, se mai fac încă doué, una pe linia de nord și alta pe linia de vest. Comparația între aceste trei esperiențe, făcute cu locomotive de tipuri diferite, nu va întârția a da rezultate de un mare interes.

* *Societate de înmormântare.* Din Comlăuș, (lângă Sânt-Anna vechiă), ni se scrie: În comuna noastră ortodoxă română încă în anul trecut 1893 s'au sfătuit fruntașii poporului a înființa o societate de înmormântare, cu scopul de a da ajutor în bani celor ce prin vr'un cas de mórte au rămas lipsiți séu orfani. Ideia s'a făcut trup, căci astăzi societatea de înmormântare, ale cărei statute sunt și aprobate de Inaltul Ministeriu cu resol. din 14 Dec. 1893 Nr. 105944, — a pășit în viață sub numirea: „Societate de înmormântare a locuitorilor români gr. or. din comuna Comlăuș în comitatul Aradului.“ Membru al societății pôte fi ori care Român ortodox cu caracter nepătat, începând dela 15 până la 70 ani de etate. Serviciile mari, ce le pôte face o astfel de societate în comună sunt încontestabile, căci bine scim, de câte-ori nu se întâmplă se îndure cas de mórte familii sêrace, cari nu au nici macar spesele trebuincioșe pentru înmormântarea defunctului lor și sunt nevoiți se imprumute bani pe camete mari, cari le pôte cauza perdi

sensibile în economia casnică. Am aflat de bine a comuna acesteia, ca îndemn pentru înființarea acestor fel de societăți și prin alte comune românești. — Constantin Popoviciu, paroch ort. rom.

* *Episcopatul român în Macedonia.* „Peninsula Baleanică,” scrie: Informațiuni din izvor oficial ne asigură, că cestiunea episcopatului românesc în Macedonia este reluată și că tractările se fac cu sublima Pörtă în această privință, sunt pe așa cale, încât lasă să se întrevadă rezolvarea mai mult decât probabilă a acestei probleme în mod favorabil intereselor românismului într'un viitoriu foarte apropiat.

† *Necrolog.* Teodor Onia econom din Tornia, în urma unui morb greu și îndelungat, după împărțirea cu sf. taine, Luni în 5 Februarie n. c. a trecut la cele eterne, lasând în nespusă jale pe iubita sa soție, frate, surori, nepoți, nepoțe și consăngenii precum și întrégă comuna noastră politică și bisericescă. Defunctul în deurs de 12 ani a fost un vrednic conducătoriu comunei noastre, în calitate de jude comunal ér vre-o 25 ani serv credincios al sf. noastre biserici în calitate de epitrop. Nisuița sa a fost totdeauna a ridica vaza bisericeii ortodoxe române din Tornia prin străduință neobosită, prin zel și sêmț de pietate creștină. Dênsul întru înpodobirea st. noastre biserici, a ocupat totdeauna locul prim. Jertfele aduse pe altariul bisericeii noastre sunt cam următoarele: O cruce de argint curat în preț de 50 fl.; 2 prapore în preț de 30 fl.; și un ornat preoțesc în preț de 100 fl., în fine a testat sf. bisericeii o sumă de 100 fl. v. a. În mormântarea s'a efeptuit Marți în 6 Februarie st. n. a. c. la 11 ore a. m. prin preotul din loc și părintele Gavril Bodea, preot în Arad, jelit fiind de întrégă comuna. Țărina îi fie ușora și renumele neuitat. — G. P.

Concurse.

Pe basa ordinațiunei V. Consistoriu de 28 Decemvre 1893, Nr. 1731, se escrie concurs pentru vacanta parochie de a III-a clasă din **Copăcel-Surduc**, cu termin de alegere pe **30 de zile dela prima publicare.**

Emolumintele sunt din **Copăcel**:

1) Casă parochială cu apartinențe și intravilan 50 fl., 2) 11 lanțe de pământ à 6 fl.: 66 fl., 3) 12 cubule cucuruz à 5 fl.: 60 fl., 4) Stolele usuate 75 fl.

Din **Surduc**:

1) 12 lanțe pământ arător à 6 fl.: 72 fl., 2) 12 cubule cucuruz à 5 fl.: 60 fl., 3) Stolele usuate 75 fl. Tóte acestea dau suma de 458 fl.

Doritorii de a ocupa această parochie sunt poffiți a-și trimitte petițiunile provédute cu documentele prescise în stat. organic la subsêmnatul în Lugășul de sus (posta ultima Êlesd Comitatul Bihor) și a se presenta până la alegere la sfta biserică din sus amintitele comune, pentru de a-și arăta desteritatea în cele rituale și oratorie.

Comitetele parochiale.

În conțelegere cu: **TEODOR FILIP**, m. p. protopop.

—□—

În urmarea conclusului Consistorial din Oradea-mare din 27 Septemvre (9 Octomvre) Nr. 1030/220 B/1893. pentru îndeplinirea postului de capelan temporal lângă parochul Spiridon Popoviciu din **Budurésa** cu filia **Cărbunari**, se escrie concurs pe lângă următoarele beneficii:

I. Dela parochia matră **Budurésa**:

1) Din birul preoțesc jumătate în preț: 62 fl. 50 cr., 2) Din pământul parochial și din grădini 72 fl., 3) Din stole un venit de 40 fl., 4) Din 100 zile de lucru cu mâna 20 fl.

II. dela filia **Cărbunari**:

5) Din birul preoțesc un venit de 24 fl., 6) Din pământul parochial 20 fl., 7) Din zilele de lucru cu mâna 8 fl., 8) Din stole un venit de 8 fl. De tot 244 fl. 50 cr.

Doritorii de a ocupa acest post capelanal la parochia de III. cl., sunt avisați a-și trimitte recursesle provédute cu documentele recerute la subsêmnatul, până la 25 Februarie v. c. ér alegerea se va tiné în **27 Februarie v. c.** având până la alegere a se presenta la sfta biserică din Budurésa, pentru a-și arăta desteritatea în cele rituale și în omiletică.

Beiuș, 13/25 Ianuarie 1894.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu: **ELIA MOGA**, m. p. protopresbiterul Beiușului.

—□—

Pentru îndeplinirea postului de paroch la vacanta parochie română gr. or. de classa III. din **Fadimac**, de nou se escrie concurs cu termin de alegere pe **20 Februarie v. c.**

Emolumintele sunt: una sesiune de 30 jugere, parte arătoriu, parte fênaț; intrapilan parochial; dela 180 numere de case, câte $\frac{1}{4}$ meți de cucuruz în bómbe, și stola usuată aici.

Recursesle deplin ajustate, se se trimită până în 18 Februarie a. c. părintelui protopop Georgiu Crăciunescu în Belincz p. u. Kiszetó; având recurenții a se presenta în vr'o Duminecă ori sêrbătore în biserică locală, spre a-și arăta desteritatea în cântări ori cuvântări bisericesci.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: **G. CRECIUNESCU**, m. p. protopresviter.

—□—

Pentru vacanta stațiune învățătorăscă din **Ramna**, (Ramnuța) în protopresbiteratul Butenilor prin această se escrie concurs cu termin de alegere pe Duminecă la **13 Februarie a. c.** până când recurenții își-vor înainta recursesle sale pe calea P. On. oficiu inspectoral din Buteni și se vor presenta vre-odată în biserică din loc spre a se face cunoscuți cu poporul.

Venitele sunt: a) În bani 95 fl.; b) 12 sinice bucate 60 fl.; c) 8 stângini lemne 32 fl.; d) 20 jugere pământ arătoriu și pădure 80 fl.; la olalta 283 fl. afară de cuartir comod și grădină de legumuri.

Ramna, la 19 Ianuarie 1894.

Comitetul parochial.

În conțelegere cu mine: **CONSTANTIN GURBAN**, m. p. protopresv. insp. cerc. de școle.

—□—